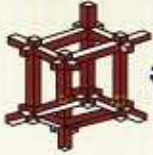

યોગ્ય સારવાર બાદ બાળક થઈ શકે.

આવૃત્તિ : બીજી, એપ્રિલ ૨૦૦૯

કિંમત રૂ. ૧૦/-

—: પ્રકાશક :—

એક્શન રીસર્ચ ઈન કોમ્યુનીટી હેલ્થ (ARCH)

નગારીયા, ઘરમપુર, જિ. વલસાડ-૩૯૬૦૫૦

ફોન : (૦૨૬૩૩) ૨૪૦૪૦૯, ૨૯૩૨૩૨

પરિકલ્પના અને મુદ્રણ : માર્ક કિએશન (૦૨૬૧) ૨૪૧૦૭૨૨

શેર માટીની ખોટ

(બાળક ન થતા હોય તો શું કરવું ?)

—: આલેખ :—

ડૉ. દક્ષા પટેલ

એક્શન રીસર્ચ ઈન કોમ્યુનીટી હેલ્થ (ARCH)

લગ્ન થાય એટલે દરેક પતિ-પત્નીને પોતાને ત્યાં ખોળાનો ખુંદનાર ક્યારે આવશે તેવો વિચાર આવે છે. સામાન્ય રીતે બે વર્ષ સુધીમાં મોટાભાગના ઘરે બાળક આવી જાય છે. પણ કેટલાકને (આશરે ૧૦૦માંથી ૧૦-૧૫ દંપતીમાં) બાળકની ઈચ્છા હોવા છતાં બાળક થતા નથી. આવા પતિ-પત્ની અને ઘરનાને પોતાને ત્યાં હસતું, રમતું બાળક હજુ આવ્યું નથી તેનું ખુબ જ દુઃખ અને હતાશા રહે છે.

જો કે બે વર્ષ સુધી તો દરેકે ચિંતા કર્યા વગર બાળકની રાહ જોવી જોઈએ. ત્યારબાદ પણ જો મહિના ના રહે તો પતિ-પત્ની બન્નેએ તેની તપાસ કરાવવી જોઈએ. ઘણાં કારણોને લીધે બાળક થતા નથી. આ વિષય ખુબ જ સંવેદનશીલ છે. દંપતી અને તેમાં બેન તો માનસિક રીતે ખુબ જ પીડાય છે. ઘણાં ખોટા ખર્ચા પણ કરી નાખે છે. આવા લોકોને સાચી સમજણ આપવાના હેતુસર આ પુસ્તિકા લખી છે.

અહીં કેટલીક નાજુક વાતો પણ કરી છે. જેમ કે પ્રજનન તંત્રની રચના, કયા દિવસોમાં ભેગા થવાથી બાળક થઈ શકે, ભેગા થવામાં તકલીફ વગેરે. આ અંગેની સાચી જાણકારીનો અભાવ ઘણી ગેરસમજ ફેલાવે છે. લોકો આ માહિતી જાણવા આતુર તો હોય છે, પણ શરમ-સંકોચને લઈને કોઈને પુછતા નથી અથવા તો જ્યાં-ત્યાંથી ખોટી માહિતી લાવે છે. આ પુસ્તિકામાં બાળક ન થવાના સામાન્ય કારણોની વૈજ્ઞાનિક માહિતી સહેલાઈથી સમજી શકાય તે રીતે આપી છે. પતિ-પત્નીએ શરૂઆતમાં કઈ કઈ તપાસ કરાવવી જરૂરી છે, તેના શું ઉપાયો થઈ શકે, ત્યારબાદ શું કરવું વિગેરે.

હાલ વિજ્ઞાને આમાં ઘણી પ્રગતિ કરી છે. પણ નવા આધુનિક ઉપાયો ખુબજ ખર્ચાળ છે. જેમકે કૃત્રિમ વીર્યદાન, ટેસ્ટ ટ્યુબ બેબી વિગેરે. આ પુસ્તિકામાં તેની વાતો લખી નથી. આ વિષે માહિતી જાણવી હોય તો તેના નિષ્ણાંત ડોક્ટર પાસેથી જરૂરથી મેળવવી. જેમ કે શું શું તપાસ કરાવવી પડે, કેટલી વિઝીટ જરૂરી છે, સારવારમાં કેટલો સમય લાગી શકે, તેમાં આશરે કેટલો ખર્ચ થઈ શકે... ..

બાળક ન થાય તો સામાન્ય રીતે લોકો શું કરે ?

- લગ્નબાદ સ્વાભાવિક રીતે બાળકની આશા દરેકને હોય અને પ્રયત્ન કરવા છતાં મહિના ના રહે તો તે ખુબ દુઃખની બાબત બને છે. ખાસ કરીને કુટુંબનો વારસો કોણ સંભાળશે, હવે વંશ આગળ નહીં વધે તો લોકો શું બોલશે તેવી બધી ચિંતા થતી હોય છે.
- પત્નીની સ્થિતિ તો ખુબ જ કફોડી બને છે, કોક જગ્યાએ તો તેને વાંઝણી કહી ટોણાં મારવામાં આવે છે. બેનને પોતાના ઘરમાં પણ ટકી રહેવું મુશ્કેલ બને છે.
- બાળક માટેની આશામાં ને આશામાં પત્ની જાત જાતની અધરી બાધાઓ પણ રાખે છે. કોઈ બેન પોતાને ખૂબ ભાવતી વસ્તુ છોડી દે છે, તો કોઈ વળી સાકર, કેળા જેવા ખોરાક ઠંડક માની લે છે અને અથાણું, ગોળ, પપૈયું જેવો ખોરાક ગરમ માની ખાતી નથી. ઘણાં ગરમ કોઠો માની રતવા ઝરાવે છે. તો ઘણાં ભગત-ભૂવા પાસે દાણા જોવડાવે છે.
- આમ સમાજના લોકો જે બતાવે તેવો ઉપાય કરવા પત્ની તૈયાર થઈ જતી હોય છે. હકીકતમાં મોટાભાગના ઘરોમાં પૂરતી જાણ વગર જ બધા ફાંફા મારે છે. પત્નીને જ દોષી માનવામાં આવે છે. ખરેખર તો અડધો અડધ કિસ્સામાં પતિમાં ખામી હોય છે અને અડધામાં પત્નીમાં ખામી હોય છે.

સૌ પ્રથમ તો ગર્ભ કેવી રીતે રહે તે જાણવા માટે સ્ત્રી તેમજ પુરુષના પ્રજનન તંત્રની રચના સમજવી પડે. જેથી બાળક કેમ નથી થતા તેની સમજણ પડે.

પુરુષ પ્રજનન તંત્ર

પુરુષ પ્રજનન તંત્રના અવયવો શરીરની બહારના ભાગે હોય છે. તેમાં મુખ્યત્વે ઈન્દ્રીય (શિખ), શુક્રપીડ (ગોટી), શુક્રનળી, વૃષણની કોથળી, વિર્યાશય (વીર્યની કોથળી), પૌરુષ ગ્રંથિ (પ્રોસ્ટેટ) જેવા ભાગો આવેલા છે.

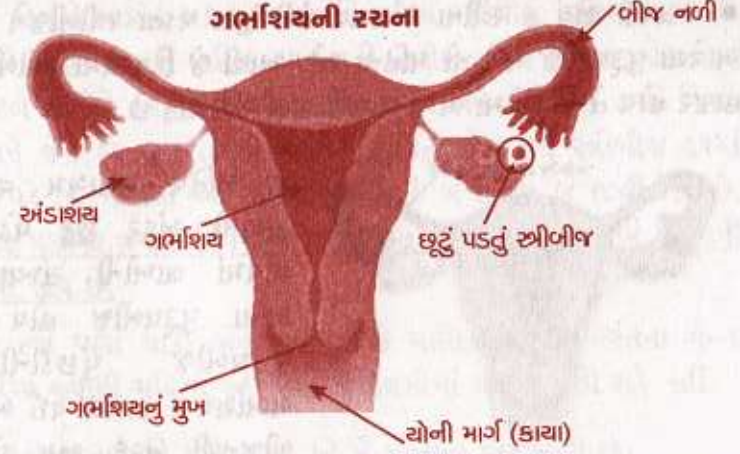

● ચિત્રમાં બતાવ્યા પ્રમાણે પુરુષની ઈન્દ્રીયની બંને બાજુએ આવેલ ગોટીમાં (શુક્રપીડ) લાખોની સંખ્યામાં પુરુષબીજ (શુક્રાણુ) બને છે. શુક્રપીડમાં બનતા આ પુરુષબીજ તેમાંથી ઉપર જતી શુક્રનળી મારફતે વીર્યની કોથળીમાં ભળે છે.

● મુત્રાશયની બંને બાજુ આવેલી એક જુદી કોથળી વિર્યાશયમાં વીર્ય બને છે. વીર્ય સફેદ પ્રવાહી છે. જેમાં પુરુષબીજ તરતા હોય છે. વીર્ય પુરુષબીજને પોષણ આપે છે. પુરુષબીજ ખુબ જ નાના હોવાથી વીર્યમાં નરી આંખે દેખાતા નથી. જો વીર્યનું ટીપું માઈક્રોસ્કોપમાં જોવામાં આવે તો તેમાં ખુબ ઝડપથી હરતાં ફરતાં પૂંછડીવાળા ઘણાં બધાં પુરુષબીજ દેખાય છે.

● બંને બાજુ આવેલ ગોટી વૃષણની કોથળીમાં સુરક્ષિત હોય છે. સામાન્ય રીતે વૃષણની કોથળીનું તાપમાન શરીરના તાપમાન કરતા થોડું ઓછું હોય છે. ગોટીમાં પુરુષબીજ બનવા માટે ઓછું તાપમાન જરૂરી છે.

સ્ત્રી પ્રજનન તંત્ર

સ્ત્રી પ્રજનન તંત્રના મુખ્ય ભાગો ગર્ભાશય, ગર્ભાશયનું મુખ, બીજ નળી, અંડાશય તેમજ યોનીમાર્ગ છે.

● સ્ત્રીના પેદુમાં મુટ્ટી જેવડું ગર્ભાશય આવેલું છે. સ્નાયુથી બનેલ આ ગર્ભાશયમાંથી દર મહિને માસિક આવે છે અને ગર્ભ પણ રહે છે. ગર્ભાશયની નીચેની બાજુમાં આશરે ૧ ઈંચ જેટલું લાંબુ ગર્ભાશયનું મુખ યોનિમાર્ગ (કાયા)માં ખુલે છે. ગર્ભાશયના મુખ આગળ સતત ચીકણો પદાર્થ ઝરે છે, જે કાયાને ભીની રાખે છે.

● ગર્ભાશયની બંને બાજુ બીજ નળી તેમજ તેને છોડે બીજાશય આવેલા છે. બીજાશયમાં ખુબ બધા અપરિપક્વ સ્ત્રીબીજ હોય છે. આમાંથી દર મહિને એક સ્ત્રીબીજ પરિપક્વ એટલે કે મોટું થઈને છૂટું પડે છે.

● આ સ્ત્રીબીજ માસિક પછીના વચલા દિવસોમાંથી કોઈ એક દિવસ છૂટું પડી બીજનળીમાં આવે છે. બીજનળીમાંથી તે ધીરે ધીરે ગર્ભાશય તરફ જાય છે.

● જે સ્ત્રીને દર મહિને નિયમિત રીતે માસિક આવતું હોય તેને સ્ત્રીબીજ પણ નિયમિત સમયે (આશરે ચૌદ દિવસની આસપાસ) છૂટું પડે છે. પણ જે સ્ત્રીને અનિયમિત માસિક આવે તેને સ્ત્રીબીજ ક્યારે છૂટું પડે તે કહી શકાય નહીં.

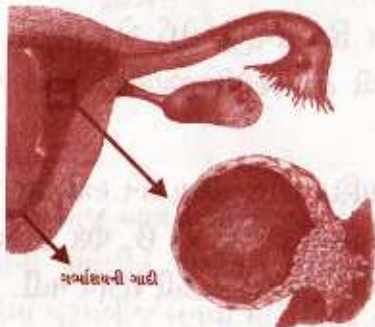
ગર્ભ કેવી રીતે રહે ?

● આપણે જોયું કે સ્ત્રીના અંડાશયમાંથી છૂટા પડતા સ્ત્રીબીજને જો વીર્યમાં આવેલા પુરુષબીજ મળે તો મહિના રહે. આથી જે દિવસોમાં સ્ત્રીબીજ નળીમાં હાજર હોય તે દિવસોમાં ભેગા થવાથી ગર્ભ રહી શકે છે.

કાચામાં દાખલ થતાં પુરુષબીજ

સ્ત્રીબીજ ફરતે લેરી વળેલા પુરુષબીજ

ગર્ભાશયની ગાદીમાં ચોટેલો ગર્ભ

● જાતિય સમાગમ વખતે વીર્ય કાયાની અંદર છૂટું પડે છે. આ વીર્યમાં લાખોની સંખ્યામાં હરતા ફરતા પુરુષબીજ હોય છે. આ પુરુષબીજ પુંછડીની મદદથી ગર્ભાશયમાં દાખલ થઈ બંને બાજુની બીજનળી તરફ જાય છે. જો કે નળીમાં પહોંચતા સુધીમાં ઘણાં ખરા પુરુષબીજ રસ્તામાં મરી જાય છે. અમુક જ તંદુરસ્ત પુરુષબીજ એટલે કે લાખોમાંથી આશરે ૧૦૦૦ જેટલા પુરુષબીજ સ્ત્રીબીજની પાસે પહોંચી શકે છે.

● આ સમયે બીજનળીમાં સ્ત્રીબીજ હાજર હોય તો તેને પુરુષબીજ ઘેરી વળે છે. છેવટે એક પુરુષબીજ સ્ત્રીબીજમાં દાખલ થાય છે. આમ ફલીતબીજ એટલે કે ગર્ભ બંધાય છે.

● આ ગર્ભ ધીરે ધીરે નળીમાંથી ગર્ભાશયમાં ૬-૭ દિવસમાં આવે છે, અને ગર્ભાશયની દિવાલમાં ચોટે છે. આથી બેનને માસિક આવતું નથી. આ રીતે ગર્ભાશયમાં ગર્ભના વિકાસની શરૂઆત થાય છે અને ૯ મહિને બાળક જન્મે છે.

કયા દિવસોમાં મહિના રહી શકે ?

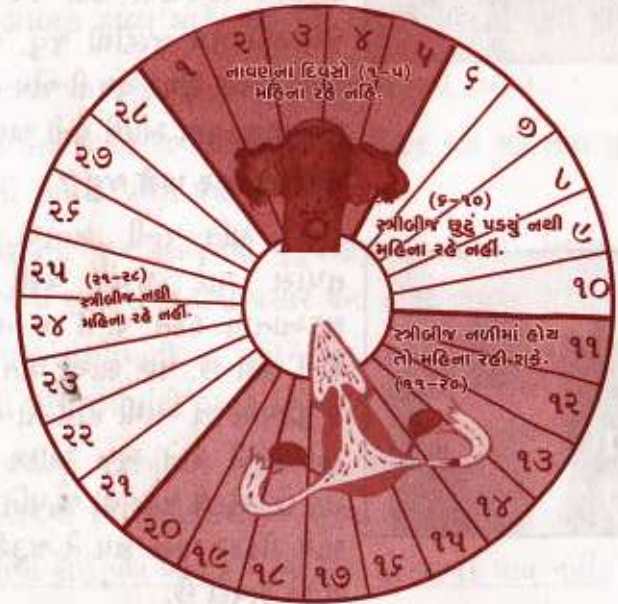
● આપણે જોયું કે માસિક ચક્રના વચલા દિવસોમાં સ્ત્રીબીજ નળીમાં આવે છે. સામાન્ય રીતે સ્ત્રીબીજ ફરી માસિક આવવાની તારીખના ૧૪ દિવસ પહેલાં છૂટું પડે છે. એટલે કે જેને દર ૨૧ દિવસે માસિક આવે તેને સ્ત્રીબીજ ૭માં દિવસે છૂટું પડે અને જેને દર ૩૫ દિવસે માસિક આવતું હોય તેને સ્ત્રીબીજ ૨૧માં દિવસે છૂટું પડે છે. નળીમાં આ સ્ત્રીબીજ એક કે બે દિવસ જ જીવી શકે છે. આમ માસિક પછીના વચલા દિવસોમાં જાતિય સમાગમ થાય તો ગર્ભ રહેવાની શક્યતા વધી જાય છે.

● આપણે ત્યાં ઘણાં લોકો એવું માને છે કે માસિક પછીના તરતના ૫-૬ દિવસમાં ભેગા થવાથી મહિના રહે, પણ તે દિવસોમાં મહિના રહી શકે નહીં.

● માસિક ઓછું આવે તો મહિના ના રહે તે માન્યતા પણ ખોટી છે.

● આથી બાળકની ઈચ્છા રાખનારે માસિક પછીના ૧૦ થી ૨૦ દિવસો વચ્ચે ખાસ ભેગા થવું જોઈએ. આ રીતે ૫-૬ મહિના સુધી પ્રયત્ન કરવો. તે છતાં મહિના ના રહે તો ડોક્ટરની સલાહ લેવી.

માસિક ચક્ર

તપાસ અને સારવાર માટે કોની પાસે, ક્યારે જવું અને કોણ જવું ?

કયા ડૉક્ટર પાસે જવું ?

બાળક ન થતા હોય તો તેની તપાસ સ્ત્રીરોગના નિષ્ણાંત તેમજ આ વિષયના જાણકાર અને અનુભવી ડૉક્ટર પાસે જ કરાવવી જોઈએ. આવા ડૉક્ટર મોટા શહેરોમાં હોય તો ત્યાં ગયા સિવાય છુટકો નથી.

ક્યારે ડૉક્ટર પાસે જવું ?

જો લગ્ન પછી બે વર્ષ સુધી પ્રયત્ન કર્યા છતાં બાળક થાય નહીં તો નિષ્ણાંત ડૉક્ટરને શોધી તેની પાસે તપાસ કરાવવી. પસંદ કરેલા એક જ ડૉક્ટર પાસે તે બોલાવે તેટલી વાર જવું સારું, કારણકે તમારી બધી જાણકારી તેની પાસે હોય. ડૉક્ટરને બદલવાથી ખોટા ખર્ચ વધે છે.

જેમ બને તેમ જલ્દીથી જવું. જેમ સમય જાય, બેનની ઉંમર વધતી જાય તેમ બાળક થવાની શક્યતા ઓછી થતી જાય છે.

કોણે ડૉક્ટર પાસે જવું ?

પતિ-પત્ની બન્નેએ સાથે જ તપાસ માટે જવું. ઘણી જગ્યાએ શરૂઆતમાં ફક્ત પત્ની જ તપાસ માટે જતી હોય છે. પણ સાચી વાત તો એ છે કે પુરૂષમાં જો ખામી હોય તો તેનું નિદાન સહેલાઈથી અને ખૂબ ઓછા ખર્ચે થઈ શકે છે. એટલે પહેલેથી જ પતિ પણ પત્ની સાથે ડૉક્ટર પાસે જાય તે જરૂરી છે, તેમાં બંનેને ફાયદો છે.

ડૉક્ટર શું કરશે ?

સો પ્રથમ ડૉક્ટર પતિ અને પત્નીને જરૂરી કેટલાક સવાલો પૂછશે, ત્યાર બાદ શારીરિક તેમજ અંદરની તપાસ કરશે. લેબોરેટરીમાં લોહી, પેશાબ અને ખાસ કરીને પતિના વીર્યની તપાસ કરાવશે. વીર્યની તપાસ સહેલી અને સસ્તી છે. આટલી તપાસ કોઈ પણ સામાન્ય દવાખાને થઈ શકે છે.

આટલી તપાસ પછી જો કારણ ના મળે તો પત્નીની સોનોગ્રાફી કરાવવી પડે.

બાળક થવા માટે કઈ કઈ બાબતો મહત્વની છે ?

- પતિ-પત્નીને ભેગા થવામાં તકલીફ નહીં થવી જોઈએ.
- ભેગા થતી વખતે જીવતા અને હલન ચલન કરી શકે તેવા પુરૂષબીજનો સ્ત્રીની કાયામાં પ્રવેશ થવો જોઈએ.
- ગર્ભાશયના મુખ આગળથી પુરૂષબીજ દાખલ થઈ ગર્ભાશયમાં થઈને બીજનળી સુધી સરળતાથી પસાર થતા હોવા જોઈએ.
- સ્ત્રીના અંડાશયમાંથી દર મહિને એક સ્ત્રીબીજ છૂટું પડવું જોઈએ અને ત્યાંથી બીજનળીમાંથી પસાર થવું જોઈએ.
- બીજનળીમાં સ્ત્રીબીજને પુરૂષબીજ મળવા જોઈએ. આ ફલીત બીજ ગર્ભાશયમાં જઈ તેની દિવાલને ચોંટવા જોઈએ.

આમાંથી કોઈ પણ ખોડ કે ખામી હોય તો બાળક થાય નહીં.

બાળક નહીં થવા માટેના સામાન્ય રીતે જોવા મળતા કારણો

બાળક નહીં થતા હોય તો ખામી પુરૂષ કે સ્ત્રી બંનેમાંથી કોઈમાં પણ હોઈ શકે છે. અડધા કિસ્સામાં પતિમાં ખામી હોય તો અડધા કિસ્સામાં પત્નીમાં ખામી હોય છે. કોઈવાર બંનેમાં ખામી હોય એવું બને, તો કોઈક કિસ્સામાં બંનેમાં ખામી મળતી નથી છતાં મહિના રહે નહીં એવું બને છે.

અહીં સામાન્ય રીતે જોવા મળતી ખામીઓ તથા કારણો જોઈએ.

પુરૂષમાં ખામી

- વીર્યમાં પુરૂષબીજ ઓછા હોય કે ન હોય.
- પુરૂષની બંને બાજુની શુક્રનળી બંધ હોય
- વૃષણ કોથળીમાં લોહીની નળીઓ ફૂલી ગઈ હોય

સ્ત્રીમાં ખામી

- સ્ત્રીબીજ અંડાશયમાંથી છૂટું પડતું ના હોય.
- સ્ત્રીની બંને બાજુની બીજનળીમાં ચેપ લાગવાથી નળી બંધ થઈ ગઈ હોય.

બંનેમાંથી કોઈ એકમાં ખામી

- ભેગા થવામાં તકલીફ.
- પતિ કે પત્નીના પ્રજનન તંત્રની રચનામાં ખોડ હોય.
- પતિ કે પત્નીને ટીબી, જાતિયરોગ, ડાયાબીટીસ, થાઈરોઈડ જેવી બીમારી હોય.

આ ઉપરાંત પણ બાળક નહીં થવાના ઘણાં કારણો હોઈ શકે છે.

આ કારણોને વિગતે જોઈએ.

ભેગા થવામાં તકલીફ :-

- કેટલાક કિસ્સામાં પતિનું અંગ લાંબો સમય કડક નથી થઈ શકતું. તેથી ભેગા થવામાં તકલીફ પડે. તો અમુકમાં કાયામાં પતિનું અંગ જઈ જ ન શકે, આવે વખતે કાયાનું મુખ સાંકડું થઈ ગયું હોય છે.

- પત્નીમાં કાયા આગળનો પડદો (યોનીપટલ) ખૂબ જાડો અને કઠણ હોઈ તુટતો નથી. તેથી ભેગા થવામાં તકલીફ પડે છે. કોઈક વાર ભેગા થતા પહેલા જ બધું વીર્ય બહાર નીકળી જાય છે. વીર્ય કાયામાં જતું નથી તેથી મહિના રહેતા નથી.
- ઘણાંને આ બધું થવાનું કારણ માનસિક હોઈ શકે છે. થોડી ધીરજ તેમજ પતિ-પત્ની વચ્ચે સમજણથી આ તકલીફો દૂર થઈ શકે છે.

પતિમાં પુરૂષબીજ ઓછા હોય

વીર્યની તપાસ :-

- વીર્યની તપાસ કરાવવા માટે લેબોરેટરીમાં પતિનું વીર્ય હસ્તમૈથુન દ્વારા લેવામાં આવે છે. આ વીર્યને તરત માઈક્રોસ્કોપમાં જોવામાં આવે છે. વીર્યની તપાસથી પુરૂષબીજ પુરતી સંખ્યામાં છે, ઓછા છે કે ખામીવાળા છે તે જાણી શકાય છે.

- સામાન્ય રીતે વીર્યમાં લાખો પુરૂષબીજ હોય છે, તેમાં અડધાથી વધુ ઝડપથી હલનચલન કરી શકતા માઈક્રોસ્કોપમાં જોઈ શકાય છે. જો વીર્યમાં પુરૂષબીજ હોય નહીં કે ખૂબ ઓછી સંખ્યામાં હોય તો મહિના રહે નહીં. એ જ રીતે જો ઘણાં બધાં પુરૂષબીજ ખોડખાંપણવાળા હોય, તે બરાબર હરતા ફરતા દેખાતા ના હોય તો પણ મહિના રહી શકે નહીં.

: માઈક્રોસ્કોપમાં વીર્યની તપાસ :

	સામાન્ય પ્રમાણ
વીર્યનું પ્રમાણ	૧.-૪ મિ.લી
પુરૂષબીજની સંખ્યા	૬ કરોડ - ૧૨ કરોડ
જીવંત/હલન ચલન કરતા પુરૂષબીજની સંખ્યા	૫૦% થી વધારે
ખોડ ખાંપણવાળા પુરૂષબીજ	૫૦% થી ઓછા
વીર્યમાં પડ્ડનું પ્રમાણ	૧-૨ / ફીલ્ડ

સ્ત્રીબીજ નિયમિત છુટું પડતું ના હોય :

સામાન્ય રીતે સ્ત્રીના બીજાશયમાં દર મહિને એક સ્ત્રીબીજ વિકાસ પામે છે અને પરિપક્વ થઈ છુટું પડે છે. આ આખી ક્રિયાનું નિયમન મગજમાંથી ઝરતા અંતઃસ્ત્રાવો દ્વારા થાય છે. બીજાશયમાંથી આ સ્ત્રીબીજ છુટું પડે છે કે નહીં તે જાણવાની ઘણી રીતો છે.

ઘાતની તપાસ :-

- બેનોને જે સફેદ પાણી પડે છે તેને ઘાત કહેવાય. ગર્ભાશયનાં મુખ આગળની આ ઘાતની તપાસ કરવાથી ખબર પડે છે કે સ્ત્રીબીજ કયા દિવસોમાં છુટું પડે છે.

- કાયામાંથી નીકળતી ચીકણી ઘાતને ચિત્રમાં બતાવ્યા પ્રમાણે હાથમાં લઈ ખાંડની ચાસણીની જેમ તેની તપાસ કરવાની હોય છે.

- માસિક પછી તરતનાં દિવસોમાં આ ઘાત દહીં જેવી જાડી અને ઘટ્ટ હોય છે અને જરાક ખેંચવાથી તૂટી જાય છે.

- વચલા દિવસોમાં જ્યારે સ્ત્રીબીજ છુટું પડે છે, ત્યારે આ ઘાત પાતળી અને ચીકણી થાય છે. તેથી તાર લાંબો ખેંચી શકાય છે. (આવી ઘાતમાંથી પુરૂષબીજ સહેલાઈથી અને ઝડપથી પસાર થઈ શકે છે.)

- જો વચલા દિવસોમાં પણ ઘાત જાડી અને ઘટ્ટ જ હોય અને તાર ખેંચતા તૂટી જાય તો સ્ત્રીબીજ છુટું પડતું નથી એમ કહી શકાય.

- ઘાતની આ રીતે તપાસ બેન પોતે જ કરી શકે છે. આમ કોઈ ખર્ચ વગર સ્ત્રીબીજ છુટું પડે છે કે નહીં તે જાણી શકાય છે.

શરીરનું તાપમાન માપવું :-

- માસિક પછી શરૂઆતના ૧૨-૧૪ દિવસોમાં પત્નીના શરીરનું તાપમાન દરરોજ લગભગ સરખું આવે છે.

- વચલા દિવસોમાં એક દિવસ તાપમાન થોડું ઘટી બીજે દિવસે વધે છે. પછી થોડું વધેલું જ રહે છે.

- આમ જે દિવસે તાપમાનમાં ઘટીને વધે છે તે દિવસોમાં સ્ત્રીબીજ છુટું પડ્યું એમ કહેવાય.

સોનોગ્રાફી દ્વારા સ્ત્રીબીજ છુટું પડે છે કે નહીં તેની તપાસ :

સોનોગ્રાફી પ્રમાણમાં સહેલી તપાસ છે. ટીવી જેવા મશીનની મદદથી બિલકુલ દુઃખાવા વગર તપાસ થઈ શકે છે. આમાં ગર્ભાશયનું કદ જાણી શકાય છે, તેની રચનામાં ખામી હોય તો પણ ખબર પડે. તેમાં ગાંઠ કે સોજો હોય તો પણ ખબર પડે.

આ ઉપરાંત બીજાશય જોઈ શકાય છે. ખાસ તો તેમાં સ્ત્રીબીજ કેટલા છે, સ્ત્રીબીજનો વિકાસ બરાબર થાય છે કે નહીં, તે છુટું પડે છે કે નહીં આ બધું જોઈ શકાય છે.

- આ માટે માસિક પછીના ૯માં દિવસ બાદ, દર આંતરે દિવસે એમ કુલ ૫ થી ૬ વાર સોનોગ્રાફીની તપાસ કરાવવી પડે. જેથી સ્ત્રીબીજ કયા દિવસે મોટું થઈ છુટું પડે તે ચોક્કસ રીતે જાણી શકાય છે. (માસિક ચક્રના ૯માં દિવસથી એક સ્ત્રીબીજ દરરોજ સરેરાશ ૧.૫ મિ.લી. જેટલું કદમાં વધે છે. પરિપક્વ થતા સુધીમાં તે લગભગ ૧૮-૨૦ મિ.લી.ના કદે પહોંચે છે. ત્યારબાદ તે ફાટે છે ને તેમાંથી એક અંડકોષ છુટું પડે છે.)

સારવાર :- જો સ્ત્રીબીજ છુટું ના પડતું હોય તો તે માટે અમુક ગોળી કે ઈજેક્શન આપી શકાય છે. આ ગોળી માસિકના પાંચમા દિવસથી પાંચ દિવસ લેવાની હોય છે. આ રીતે થોડા મહિના સારવાર ચાલુ જ રાખવી. આ સારવારથી કોકવાર એક કરતા વધુ સ્ત્રીબીજ છુટા પડે તો એક કરતાં વધુ બાળક જન્મે તેવું બની શકે છે.

પુરુષબીજ સ્ત્રીબીજ સુધી પહોંચી શકે છે કે નહીં તેની તપાસ

અત્યાર સુધીની તપાસમાં જો એવું જાણવા મળે કે સ્ત્રીબીજ છૂટું પડે છે અને પુરુષબીજ પણ પુરતી સંખ્યામાં છે. છતાં મહિના રહેતા નથી, તો પછી આગળ બીજી તપાસ કરાવવી પડે.

ભેગા થયા બાદ ગર્ભાશયના મુખ આગળની ઘાતની તપાસ :

- આપણે આગળ જોયું કે સામાન્ય રીતે સ્ત્રીબીજ છૂટું પડે ત્યારે ગર્ભાશયના મુખ આગળનું પ્રવાહી ચીકણું અને પાતળું બને છે, જેથી પુરુષબીજ તેમાંથી સહેલાઈથી પસાર થઈ શકે છે. પણ અમુક કેસમાં આ પ્રવાહી પુરુષબીજને પસાર થવા માટે પ્રતિકુળ હોય છે.

- આ જાણવા માટે સહેલી રીત છે. ભેગા થયા બાદ આશરે ૫-૬ કલાકમાં ગર્ભાશયનાં મુખ આગળની ઘાત લઈને તેની માર્ઈકોસ્કોપમાં તપાસ કરવામાં આવે છે. ખાસ કરીને તેમાં પુરુષબીજની ગતિ અને હલનચલનનો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે આ તપાસથી ખબર પડે કે ઘાતમાં કેટલા હરતાં ફરતાં પુરુષબીજ છે.

- જો વીર્યમાં પૂરતા પ્રમાણમાં પુરુષબીજ હોય પણ ભેગા થયા બાદ પત્નીની ઘાતમાં ખુબ ઓછા પુરુષબીજ દેખાય તો એનો અર્થ એ કે ગર્ભાશયના મુખ આગળની ઘાતમાંથી પુરુષબીજ સહેલાઈથી ગર્ભાશયમાં જઈ શકતા નથી અને તેથી સ્ત્રીબીજ સુધી પહોંચી શકતા નથી.

સારવાર :- આવા કિસ્સામાં ડોક્ટર જે દિવસે સ્ત્રીબીજ છૂટું પડે તે દિવસે જ પતિના વીર્યને લઈને સીધું પત્નીના ગર્ભાશયમાં મુકે છે. આ સારવારથી ડોક્ટર મહિના રહી શકે છે.

ગર્ભાશયની બંને બાજુની બીજનળી બંધ છે કે નહીં તેની તપાસ :

- ગર્ભાશયની બંને બાજુની બીજનળી જો અંદરથી બંધ થઈ ગઈ હોય તો પણ પુરુષબીજ સ્ત્રીબીજ સુધી પહોંચી શકે નહીં. આની જાણકારી પણ સોનોગ્રાફીથી થઈ શકે છે. માસિક ચક્રના ૮-૧૦ દિવસની વચ્ચે તપાસ કરાવવી પડે. ગર્ભાશયની અંદર અમુક પ્રવાહી નાખી સોનોગ્રાફીની મદદથી ગર્ભાશય અને બીજનળીમાં પસાર થતું પ્રવાહી જોવામાં આવે છે. જો બંને બીજનળી ખુલ્લી હોય તો પ્રવાહીનો ફુવારો નળીના છેડેથી બહાર આવતો જોઈ શકાય છે.

- બીજી રીતમાં અમુક દવા ગર્ભાશયમાં નાખીને ખાસ જાતના ફોટા (એક્સ-રે) પાડવામાં આવે છે. આથી નળી ખુલ્લી છે કે બંધ તે ખબર પડે છે.

- નળી બંધ થઈ જવાનું કારણ તેની રચનામાં ખામી, ગર્ભાશય તેમજ નળીની દિવાલમાં ચેપ, ગર્ભાશયનો ટી.બી. વિગેરે હોય શકે છે.

ઉપાય :- ઓપરેશન કરીને બંધ થયેલી નળીને પાછો ખોલવાનો પ્રયત્ન થઈ શકે અને અમુક કિસ્સામાં ઓપરેશન પછી મહિના રહી શકે છે.

લોહીમાં અંતઃસ્ત્રાવોની તપાસ :

- આટલી તપાસ કર્યા પછી પણ જો બાળક થવાનું કારણ ના મળે તો લોહીમાં અમુક અંતઃસ્ત્રાવોની તપાસ કરાવવી પડે.

- મગજની પિચ્યુટરી ગ્રંથિમાંથી ઝરતા અંતઃસ્ત્રાવનું લોહીમાં પ્રમાણ, બંને બાજુના અંડાશયમાં નાની નાની ગાંઠો થવાથી તેમાંથી ઝરતા અંતઃસ્ત્રાવો, ગળામાં આવેલ થાઈરોઈડ ગ્રંથિના અંતઃસ્ત્રાવનું લોહીમાં પ્રમાણ, મુત્રપિંડની ઉપર આવેલ એડ્રીનલ ગ્રંથિમાં પેદા થતા અંતઃસ્ત્રાવોની તપાસ, ડાયાબિટીસ માટે લોહીમાં ખાંડના પ્રમાણની તપાસ .. આ બધી તપાસ મોંઘી છે અને મોટી હોસ્પિટલમાં જ થઈ શકે છે.

આટલી તપાસ / સારવાર બાદ બાળક ના થાય તો શું કરવું ?

- સ્ત્રીરોગના નિષ્ણાંત ડૉક્ટર પાસે અત્યાર સુધી જણાવેલી બધી તપાસ અને સારવાર કરાવવાથી લગભગ અડધા કિસ્સાઓમાં એટલે કે ૧૦ માંથી ૫ ને બાળક થઈ શકે છે.
- બાકીના પતિ-પત્નીની હજુ આગળ ખુબ મોંઘી તપાસ -સારવાર કરાવવી પડે, જેવી કે કૃત્રિમ વીર્યદાન, ટેસ્ટ-ટ્યુબ બેબી વિગેરે, જે મોટા શહેરમાં મોટી હોસ્પિટલમાં જ થઈ શકે.
- બાળક નથી તેનું દુઃખ અને બાળક જોઈએ તેની ઈચ્છાને લીધે ઘણાં પતિ-પત્ની વર્ષો સુધી જુદા જુદા ડૉક્ટર પાસે ફરી ફરીને બાળક થાય તે માટે એના એ જ પ્રયત્નો અને ઉપાયો કર્યા કરે છે. આમાં છતાં કોઈ કારણ ના મળે એવું બની શકે. જ્યારે અમુક દંપતિમાં કારણ મળે તો પણ તેનો કોઈ ઈલાજ થઈ શકતો નથી.
- આવા પતિ-પત્નીનું દુઃખ સમજી શકાય છે, પણ નવા નવા ડૉક્ટર બદલવાથી કે ફરી ફરી એની એજ તપાસ કરાવવાથી બાળક થાય નહીં. એ જ રીતે બાધા લેવાથી, ભુવા પાસે જવાથી પણ બાળક થાય નહીં.
- કોઈક દંપતીમાં શરૂઆતમાં થોડા વર્ષ બાળક ન થયા હોય પણ પછીથી કોઈ પણ સારવાર વગર મહિના રહે તેવું પણ બને છે. ૧૦૦ કેસમાંથી ૧૦-૧૫ કેસમાં આવું બની શકે છે.
- બાળકની ખુબ ઈચ્છા છતાં બાળક ના થતાં હોય તો બીજો એક રસ્તો ખુલ્લો છે. બાળકને દત્તક લેવાનો. આમ કરવાથી કોઈ અનાથ બાળકને મા-બાપ મળે અને મા-બાપનો ખાલીપો ભરાય.

પતિ પત્ની બંનેની ખામીની તપાસ

મહીના કયા દિવસોમાં રહે ?

વયલા દિવસોમાં છૂટું પડતું સ્ત્રીબીજ

સોનોગ્રાફી તપાસ

ગર્ભાશયના મુખની તપાસ

